

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

Примљено : 26. 12. 2017

Орг. Ј.А.	Број	Датум	Својеручно

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Нишу, на седници одржаној 6. децембра 2017. године, донело је одлуку (бр. 393/1-6-01) о образовању Комисије за оцену и одбрану урађене докторске дисертације кандидата Љубише Антонијевића, магистра политичких наука, под називом **СТОЈАН НОВАКОВИЋ И СРПСКО ДРУШТВО КРАЈЕМ 19. И ПОЧЕТКОМ 20. ВЕКА**. Након што смо погледали садржину дисертације, част нам је поднети Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

Обим и структура докторске дисертације

У последњим деценијама 19. века, међу српским интелектуалцима, научницима, публицистима, владала је велика подељеност у оцени најважнијих унутрашњих и спољних питања, тако да се није могао препознати колективни дух народа или његове политичке елите. На тадашњој јавној сцени Србије, исказивала су се различита мишљења у којима је било доста оспоравања и неумереног критиковања. Велике разлике отворено су се испољавале у неколико значајних питања кључних за спољни интерес земље. И управо у том разногласју где је сваки српски државник, научник, интелектуалац имао свој став око тога како и на који начин треба водити државу и сачувати националне интересе, издвојио

се став Стојана Новаковића, државника, дипломате, историчара, филолога. Мало је било међу српским политичарима и дипломатама оних, који су са толико стрпљења могли испуњавати све задатке и савладавати све препреке и сметње као што је то могао Стојан Новаковић. Као личност склона компромису и као сталожен и разборит политичар, он је увек призивао на унутрашњу слогу када су међнародне прилике биле тешке и неповољне за Србију. Иако се у српској историографији показивало интересовање за проучавање ове проблематике, главни акценат у досад написаним радовима углавном је био стављен на дипломатску и државничку активност Стојана Новаковића, док се о његовом раду на пољу просвете и културе писало релативно мало.

Докторска дисертација мр Љубише Антонијевића има 257 страница. Садржина је распоређена на следећи начин. Рукопис дисертације је подељен на предговор, увод, две целине које су подељене на поглавља и закључак. Испод текста су напомене, урађене у складу са методолошким начелима која се у оваквим радовима примењују. На крају дисертације је списак коришћених архивских фондова, затим публикованих извора и литературе. У **Предговору** (8-13), кандидат је указао на специфичност и важност теме, као и на њен значај за квалитетније разумевање друштвено-политичких процеса у српском друштву крајем 19. и почетком 20. века. У овом делу рада, кандидат нас упознаје и са научно-истраживачким и методолошким приступом који је примењен приликом израде дисертације. У **Уводу** (14-50) кандидат је дао сажет преглед политичких прилика у Србији крајем 19. и почетком 20. века. Када је након Берлинског конгреса Србија постала независна држава, први корак у њеном даљем развоју, представљао је рад на унапређењу институционалне подлоге која је била неопходна ради модернизације државе. Анализирајући политички живот у Србији у овом периоду, кандидат истиче да је он почео убрзано да се развија. Продирањем у све друштвене поре, политика је постала саставни део свакодневног живота у Србији, а међустраничке поделе и сукоби једна од негативних одлика српског карактера. Након 1903. године и смене династија, у Србији је дошло до значајних промена. У земљи се развио уставни живот а воља народа је дошла до пуног изражаја. Истовремено Србија је постала центар националних идеала и носилац националног покрета за ослобођење и уједињење.

Докторска дисертација кандидата Љубише Антонијевића састоји се од две тематске целине, које су подељене на више потпоглавља. **Први део** рада (51-169), састоји се од два поглавља подељених на једанаест потпоглавља. **Прво поглавље** (51-89), састоји се од три потпоглавља: Политички профил Стојана Новаковића (51-59), Улазак Стојана Новаковића у политику (60-83), Допринос Стојана Новаковића развоју друштвених наука и развоју политичке мисли (84-90). **Друго поглавље** насловљено **Активности Стојана Новаковића на пољу дипломатије** (91-169), састоји се од осам целина: Стојан Новаковић и његово вођење спољне политике (91-105), Стојан Новаковић у Анескиној кризи (106-114), Стојан Новаковић дипломата (114-116), Стојан Новаковић - српски посланик у Цариграду (116-125), Стојан Новаковић - српски посланик у Паризу (125-135), Стојан Новаковић - српски посланик у Петрограду (135-150), Борба за очување Старе Србије и Македоније (151-163) и Стојан Новаковић као предводник српске делегације на мировној конференцији у Лондону (163-169). **Други део** рада (170-233) има два поглавља и 15 потпоглавља. **Прво поглавље** насловљено **Активности на унутрашњем политичком животу Србије** (170-182) има три потпоглавља: Влада Стојана Новаковића (170-173), Финансије Србије и наоружање-два значајна питања из програма Новаковићеве владе (1895-1896) (174-178), и Влада четворне коалиције (178-181). **Друго поглавље** **Образовни ток Стојана Новаковића** (182-233) има 12 потпоглавља: Стојан Новаковић – министар просвете (182-194), Деловање Стојана Новаковића у области политике образовања (194-197), Политичка залагања Стојана Новаковић о развоју политике образовања у Србији (198-200), Ставови о садржајима образовања – развој планова и програма (201-206), Гимназије (206-210), Реалке (210-211), Учитељске школе, Виша женска школа (211-213), Школски надзор (213-215), Богословија (215-217), Велика школа (217-219), Ставови о међународним утицајима у сарадњи са образовним институцијама у иностранству (220-221) и Активност Стојана Новаковића у Српској напредној странци (222-233). У **Закључку** (234-239), кандидат је изнео свој став о улози Стојана Новаковића на развој српске државе, политике и друштва крајем 19. и у првој деценији 20. века. **Списак извора и литературе** (240-257) садржи списак коришћених архивских фондова и збирки, као и објављених историјских извора. Списак литературе састоји се од 178 библиографских

јединица и обухвата релевантне радове аутора који су се бавили овом темом у оквиру ширих истраживања.

Анализа докторске дисертације

Предмет истраживања докторске дисертације мр Љубише Антонијевића јесте политички, и културно-просветни рад Стојана Новаковића у периоду од осамдесетих и деведесетих година 19 века, па до његове смрти 1915. године. У овако дефинисаном временском оквиру, кандидат приказује догађаје значајне за формирање и развој независне српске државе: њен унутрашњи развој у правном смислу, њене националне циљеве усмерене ка ослобођењу „још неослобођених делова Српства“, националну идеологију, како на плану политике, тако и на плану културе, као и њено економско јачање и осамостаљивање. Тема доктората је из домена друштвене историје и расветљава два феномена: на првом месту историјску личност, односно њен живот и дело а потом, друштвено-историјски контекст епохе у којој је ова личност деловала. Ради се о свеобухватној анализи историјске личности посматране као научника и државника, која је својим делом учествовала у изградњи модерног српског друштва и државе на размеђи 19 и 20 века. Кандидат је као циљ истраживања поставио да истражи научни, просветитељски и политички допринос Стојана Новаковића у процесу обнављања српске државе у XIX и почетком XX века, када се интензивно радило на њеном унутрашњем уставном уређењу и на развоју привреде, културе и просвете. Анализирајући широк спектар и опсег друштвеног деловања Стојана Новаковића, кандидат систематизује његов поглед на друштвене потребе и условљености које су детерминисале његове просветитељске и државничке преокупације, развој његовог политичког мишљења, те конкретне предлоге, мере и дела, које је визионарски осмишљавао и примењивао у свом

патриотском задатку оживљавања и реafirмисања српске науке, просвете, културе и јавног живота и њиховог приближавања стандардима и пракси тадашње Европе. Овом докторском дисертацијом, кандидат је истражио један од најбитнијих периода у развоју савремене историје Срба и указао на друштвено-политичке и економске промене и процесе које су трасирале пут српском народу у турбулентном 20. веку.

Први део докторске дисертације **Политички профил Стојана Новаковића (51-169)** кандидат је посветио дипломатској активности Стојана Новаковића и његовој борби за очување српског народа у Старој Србији и Македонији. На самом почетку своје дисертације кандидат исправно закључује да се Стојан Новаковић као политичар, дипломата, државник и национални радник највише бавио српским питањем, најзначајнијем од свих које је требало решавати. Том питању, он је прилазио са образовањем научника које му је било од велике помоћи да као политичар боље сагледа суштину савремених збивања на Балкану. Ослобођење балканских народа и решење српског питања, Новаковић је, наводи кандидат, посматрао кроз искуства из европске историје, односно из периода када су се у Европи решавала национална питања и формирале државе. Најбољи пример за то било је италијанско и немачко уједињење, када је народ најпре био уједињен културом, науком и уметношћу а потом и политички. Анализирајући Новаковићев став о унутрашњим кретањима на Балкану, кандидат истиче да се његова визија будућности уклапала са процесима који су се дешавали на ширем европском простору. Кључни проблем, представљала је разбијеност једног народа на више делова, који су се потом развијали у различитим условима. Најдрастичнији пример у томе, представљао је српски народ.

Анализирајући деловање Стојана Новаковића на пољу спољне политике Србије, кандидат истиче да се Новаковић као српски представник у Цариграду упорно и стрпљиво борио за сваку школу, цркву, књигу, за сваког српског митрополита у Старој Србији и Македонији. Када је обављао функцију председника владе и министра иностраних дела, трудио се да ослободи Србију од снажног притиска Аустро-Угарске, док је као посланик у Петрограду активно радио на томе да придобије Русију за интересе Србије, никада не губећи из вида кључне националне интересе српског народа у целини. Све се то јасно

видело, наводи кандидат, из његових извештаја, говора које је држао и научних радова која је објављивао.

У **Другом делу** дисертације (170-233) кандидат проучава активност Стојана Новаковића на пољу конституисања модерног српског друштва, истичући његов допринос на развоју државног уређења, просвете и науке у Краљевини Србији. Анализирајући генезу Новаковићеве концепције о спољној политици Србије, кандидат истиче да је на самом почетку дипломатске каријере Стојан Новаковић био аустрофил те да су средњоевропска култура, законитост, ред и бирократски централизам одговарали његовим ставовима. Као и многи његови савременици био је разочаран пробугарским држањем Русије у Великој источној кризи. Међутим, током боравка у Цариграду Новаковић је постепено напуштао своје раније гледиште. У турској престоници му је постало јасно да је политика Аустро-Угарске на Балкану усмерена ка одржавању целокупности Отоманског царства и подршци Бугарској. Новаковић је схватио, волео он Русију или не, да она остаје једина међу великим силама која подрива Отоманску империју, у чему се њена политика поклапа са српским интересима. Када је једном прекинуо са аустрофилством, Новаковић се сасвим окренуо Русији, мада је његово русофилство било рационално за разлику од емоционалног славенофилства радикала. Изграђивању новог српског друштва и државе, Стојан Новаковић приступао је темељно и студиозно. Његова трајна идејна оријентација у политици била је мисао о изградњи модерног српског друштва, по угледу на тадашња европска друштва, а као прворазредан задатак поставио је јачање националних снага које би спровеле у дело ослобађење и уједињење свих српских земаља, а потом стварање југословенске државе или балканске конфедерације. Кандидат је посебну пажњу посветио доприносу који је Стојан Новаковић дао на пољу просвете. У више наврата Новаковић је био министар просвете и за то време је био донет велики број закона, прописа и уредби, који су били од суштинског значаја за унапређење српског образовног система. Уложио је велики напор да направи квалитетне уџбенике, унапреди наставне планове и прилагоди их потребама земље у том времену.

Стојан Новаковић је био угледни српски политичар, истакнути научник, историчар и филолог јасног националног опредељења. Све до краја живота остао је веран

националним циљевима Србије од којих је најбитнији био ослобођење и уједињење српског народа. Својим залагањем на пољу дипломатских, политичких и државничких послова ударио је темеље модерној српској држави и оставио велики траг у историји српског народа у 19 и почетком 20. века.

Мр Љубиша Антонијевић је у својој докторској дисертацији приказао утицај политичке елите на друштвене, политичке и економске прилике у Србији у последњим деценијама 19. и у првој деценији 20. века. Структура дисертације постављена је тако да омогућава лако сагледавање друштвених и економских појава и процеса у Краљевини Србији, тог времена. Кандидат се определио за тематске целине, јер је на тај начин најбоље могао да представи резултате до којих је дошао у току истраживања. Рад је структуриран по комбинованом тематском и хронолошким принципу. Ради темељног сагледавања и обраде теме, кандидат је прегледао обиље историјских извора, и то од необјављене архивске грађе, па до објављених извора, мемоара, штампе из тог периода, и савремене литературе из различитих научних дисциплина.

Кандидат је архивска истраживања обавио у Архиву Србије, Архиву Српске академије наука и уметности, Архиву Југославије и Архиву државног музеја Црне Горе на Цетињу. Највећи део коришћене архивске грађе налази се у фондовима Архива Србије (Министарство иностраних дела, Политичко-просветно одељење (МИД-ПП), Министарство иностраних дела, Политичко одељење (МИД-ПО), Министарство просвете и црквених дела (МПС-п), Поклони и Откупи (ПО), Посланство у Цариграду (ПЦ), Друштво Светог Саве (ДСС), лични фонд Стојана Новаковића (СН), лични фонда Владана Ђорђевића (ВЂ), лични фонд Љубомира Ковачевића (ЈК), лични фонд Војислава Јовановића Марамбоа (ВЈМ), лични фонд Милутина Гарашанина (МГ) и *Varia* (V). За писање дисертације, кандидат је користио Историјску збирку (ИЗ), која се чува у депоу Архива Српске академије наука и уметности. Ова Збирка садржи обиље историјске грађе, мемоара, разних списа и докумената и од великог је значаја за истраживање културног, научног и политичког живота српског народа. Поред тога, за писање дисертације, кандидат је користио и документа из Архива Југославије (лични фонда Светислава Симића (СС)), као и историјску грађу из Архива државног музеја Црне Горе на Цетињу (лични фонд Краља Николе (КН)).

Кандидат је истраживање за докторску дисертацију обавио у више фаза, у складу са

уобичајеним истраживачким методама и постулатима историјске науке. Први корак представљао је преглед и анализирање постојеће литературе, а потом прикупљање релевантне архивске грађе и објављених извора. Резултати овако спроведеног истраживања дали су одговоре на кључна питања која се тичу утицаја српске политичке елите на развој српског грађанског друштва крајем 19 и почетком 20. века. Приликом израде теме кандидат је користио квантитативни, аналитички, компаративни, дескриптивни и синтетички метод. Анализом необјављених историјских извора, публикованих збирки докумената, мемоарске грађе, литературе, чланака и студија по стручним часописима и зборницима радова, њиховим укрштањем и критичким преиспитивањем, кандидат је представио улогу и значај Стојана Новаквића на развој српске државе крајем 19 века.

Извршивши анализу политичких прилика на Балкану, кандидат нас упознаје са бројним тешкоћа са којима се Краљевина Србија суочавала у тим турбулентним временима када су политичке кризе и нестабилности биле главно обележје европске политике тог доба. Овако спроведена истраживања нуде одговоре који из другачијег угла представљају положај Србије и њену улогу у политичким збивањима на Балкану крајем 19. и почетком 20. века. На основу прегледа и анализе докторске дисертације мр Љубише Антонијевића, чланови Комисије су сагласни у оцени да је кандидат успешно обрадио тему и дао научни допринос проучавању српске историје с краја 19. и почетка 20. века. Кандидат је изабрао тему чијом обрадом је показао да је у потпуности овладао методолошким знањима неопходним историчару. Тумачењем података из извора и литературе и начином представљања резултата, кандидат је одговорио захтевима и задацима теме. Иако је реч о захтевној теми, истраживање и презентација су обављени у складу са захтевима историјске науке. Историјски извори су складно уклопљени у релевантну домаћу и страну литературу. Закључци до којих је Љубиша Антонијевић дошао, су тачни и утемељени на историјској грађи и литератури. Својим радом кандидат је успео да обухвати све важне аспекте истраживања, као и да објасни најважније догађаје, њихове узроке и последице. Кандидат је у својој дисертацији успешно обрадио једану значајну тему српске прошлости. На основу мноштва чињеница до којих је дошао строгом критичком анализом архивске грађе, као и својим тумачењима и објашњењима, сачинио је дисертацију која одговара стандардима српске историјске науке. Кандидат је

направио добру структуру докторске дисертације и правилно применио научни апарат који је одлика модерне историографије.

На основу прегледа и анализе докторске дисертације мр Љубише Антонијевића, чланови Комисије су сагласни у оцени да је кандидат успешно обрадио тему и дао значајан научни допринос проучавању једног дела српске историје с краја 19. и почетком 20. века. Допринос научној мисли налази се у томе, што су на једном месту, објединињена новија и старија истраживања и разматрања која се односе на наведену тему. Кандидат је целовитим сагледавањем постигао вредан резултат, у који је уградио и сопствене закључке. Докторска дисертација је леп пример како је кандидат успео да анализом података пронађених у изворима и литератури сачини целину, која нас из новог угла упознаје са политичком, културном и друштвеном историјом Краљевине Србије с краја 19 и почетком 20. века.

Закључак и предлог

На основу прегледа и анализе докторске дисертације мр Љубише Антонијевића, Комисија је сагласна у мишљењу да је одабрана тема научно релевантна и методолошки добро урађена. Докторска дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме. Докторска дисертација **Стојан Новаковић и српско друштво крајем 19. и почетком 20 века** садржи све потребне елементе, задовољава постављене критеријуме и захтеве за израду дисертације и представља оригиналан и значајан допринос науци. Због тога, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Нишу да прихвати овај Извештај о урађеној докторској дисертацији и одобри њену јавну одбрану.

У Нишу 18. децембра 2017.

КОМИСИЈА

Божица Младеновић

др Божица Младеновић

редовни професор Филозофског факултета у Нишу

Сузана Рајић

др Сузана Рајић

редовни професор Филозофског факултета у Београду

Славиша Недељковић

др Славиша Недељковић

ванредни професор Филозофског факултета у Нишу

Мирослав Пешић

др Мирослав Пешић,

доцент Филозофског факултета у Нишу